

פברואר 2014

מבקשי מקלט בישראל

מי הם מבקשי המקלט?

מבקשי המקלט הם מי שטוענים שיש סכנה לחייהם או לחירותם במדינת מוצאם. לפי הנתונים האחרונים שפרסמה רשות ההגירה, באוקטובר 2013, מספר מבקשי המקלט שחיים בישראל ונכנסו דרך גבול מצרים עמד על קרוב ל 54,000 בני אדם, 25% מסודן ו 67% מאריתריאה. אוכלוסיית מבקשי המקלט אינה האוכלוסייה הזרה הגדולה בישראל - עיון בנתונים מראה, כי רוב הזרים בישראל הינם מהגרי עבודה עם אשרה (כ-75,000) ואנשים שנכנסו לישראל עם אשרת תייר ונשארו גם לאחר שפגה (93,000) – 55.8% מהם יוצאי ברית המועצות לשעבר.

מה מעמדם החוקי של מבקשי מקלט מאריתריאה וסודן הנמצאים בישראל, אך אינם כלואים?

ישראל נוקטת במדיניות אי הרחקה בנוגע למבקשי מקלט מאריתריאה וסודן הנמצאים בשטחה. ישראל מכירה בכך שקיימת סכנה למבקשי מקלט במדינות מוצאם ושלא ניתן לגרשם חזרה ולכן, מאפשרת להם להישאר בשטחה במעמד של "משוחררים בתנאים מגבילים".

התיקון לחוק למניעת הסתננות וכליאת מבקשי המקלט

ב-16 בספטמבר 2013 בג"ץ פסל את החקיקה המאפשרת את החזקתם של מבקשי המקלט במעצר לתקופה מינימאלית של שלוש שנים.

ב – 10 בדצמבר 2013 חוקקה הממשלה בהליך בזק חקיקה דומה שמאפשרת כליאה לתקופה מינימאלית של שנה ואז העברה לכלא פתוח עד שייאותו הכלואים לחזור למדינת מוצאם. בכלא הפתוח הנקרא "חולות" ונמצא בצמוד לכלא סהרונים הסגור, עליהם לעמוד לספירה שלוש פעמים ביום ולישון שם מידי לילה. מבקרים, כולל נשים וילדים של המוחזקים, אינם מורשים לבקר במקום והחפצים אותם מותר למוחזקים להחזיק הנם מוגבלים. מאחר והמקום אינו מוגדר ככלא, אין בו ביקורת שיפוטית וגם לא אפשרות שחרור. אנשי רשות ההגירה משדלים את המוחזקים לעזוב למדינת מוצאם ומציעים סיוע כספי לאלו המוכנים לעזוב.

מה לגבי הטענה שלא כולם פליטים הנמלטים מסכנה?

אף אחד לא יודע בוודאות מי פליט ומי אינו כזה. משרד הפנים סירב עד תחילת 2014 לבדוק בקשות מקלט פרטניות של אזרחי אריתריאה וסודן המהווים 90% ממבקשי המקלט. לכן איש אינו יודע בוודאות מי הוא פליט ומי אינו כזה וכל ההצהרות על כך שהם "מסתנני עבודה" הן הסתה שאינה מגובה בנתונים. עם זאת, הנתונים בעולם יכולים לרמז על מעמדם של מי שמגיע

אלינו: על פי נתוני 2012 של נציבות הפליטים של האו"ם, 83.6% מהאריתראים המגיעים למדינות הבודקות בקשות מקלט מוכרים כפליטים על פי התנאים המחמירים של האמנה ו 6.4% נוספים זוכים בהגנה משלימה. בהתאמה, 69.3% מהסודנים מוכרים כפליטים, ו - 3.1% נוספים זוכים בהגנה משלימה לעומת זאת, שיעור ההכרה בפליטים על פי האמנה בישראל עומד על כ-0.2% בלבד, ומאז קום המדינה הוכרו רק 204 מבקשי מקלט כפליטים. עד כה לא הוכר בישראל אף פליט סודני. בפברואר 2014 הכירה המדינה לראשונה בעילות הפליטות של שני אריתראים, אחד מהם, המוכר לנו, חצה את אתיופיה, סודן ומצרים בדרכו אלינו.

מה לגבי הטענה שגם אם כולם פליטים, הרי שאי אפשר לקלוט את כולם?

אמנת הפליטים אינה קובעת מכסה של פליטים וקיים כלל ברור, אליו התחייבה גם ישראל, האוסר על החזרת אנשים למקום בו נשקפת סכנה לחייהם. ברור, כי אף מדינה אינה יכולה לקלוט פליטים ללא הגבלה ובמצבים קיצוניים מדינות מקימות מחנות פליטים בשיתוף עם ארגונים בינלאומיים, האו"ם ועוד. בישראל המצב אינו נחשב לקיצוני מבחינת מספר מבקשי המקלט. בישראל שוהים כאמור כ-54,000 מבקשי מקלט ויש לבחון מי מהם זכאי למקלט ומי לא ובמקביל לגבש מדיניות הגירה מסודרת וברורה. חשוב להבהיר, כי איננו מתנגדים לכל הרחקה באופן גורף, אלא טוענים שעל המדינה מוטלת החובה לבדוק כל מקרה לגופו ולא להרחיק אנשים שנשקפת סכנה לחייהם או חירותם.

מה לגבי הטענה כי אם נעניק למבקשי המקלט עבודה זכויות זה יעודד אחרים להגיע לישראל?

מבקשי מקלט מגיעים למדינות רבות ברחבי העולם ומוכנים לסכן את נפשם על סירות רעועות בים התיכון או במדבר סיני על מנת להגיע למבטחים. בשנה האחרונה לפחות 1,500 מבקשי מקלט טבעו בים התיכון במהלך מסעם לאירופה. על אף כל הקשיים, הם עושים זאת היות והגורמים המניעים אותם להימלט ממדינתם, כגון מלחמה, גיוס כפוי ועוד, גדולים וחזקים מהקשיים המצפים להם. מאז השלימה מדינת ישראל את בניית הגדר על גבול מצרים במהלך שנת 2012 כמעט ואין נכנסים. בכל שנת 2013 דיווחה רשות ההגירה על 43 נכנסים בלבד, שאת רובם, על פי עדויות חיילי צה"ל, הם בחרו להכניס משום שהתרשמו ממצבם הקשה.

מדוע אוכלוסיית מבקשי המקלט מתרכזת בשכונות דרום תל אביב?

רב מבקשי המקלט הגיעו לדרום תל אביב ועל תושבי האזור מוטלת מעמסה רבה, המוסיפה על מצוקתם הקיימת. ריכוז מבקשי מקלט באזור נובע מכך שעם שחרורם ממעצר בבתי הכלא "סהרונים" ו"קציעות", קיבלו מהמדינה כרטיס אוטובוס אל התחנה המרכזית בת"א, כך שלמעשה הרשויות הן אלו שכיוונו אותם ביודעין לדרום ת"א, שם יוכלו בין היתר לקבל סיוע מארגונים חברתיים.

פתרונות אלטרנטיביים למדיניות הממשלה

הגעתם של מבקשי מקלט למדינות מפותחות לשם קבלת הגנה בינלאומית הינה תופעה מוכרת ברחבי העולם מזה שנים רבות. אף מדינה לא הצליחה לייצר "פתרון קסם" אחד שיאפשר לה להתמודד עם הסוגיה. עם זאת, ניתן להצביע על מספר פתרונות מנומקים שייתנו מענה למצוקות הקשות שמייצרת המדיניות העכשווית. אימוץ מדיניות אשר תבסס על עקרונות אלו של שמירה על זכויותיהם של מבקשי המקלט והפליטים, תאפשר את השתלבותם היעילה והמבוקרת בישראל או את השתלבותם המחודשת בארצות מוצאם, לכשיוכלו לשוב אליהן.

הפתרון : אימוץ מדיניות המגנה על מבקשי מקלט וקביעת מנגנונים מתאימים.

על מנת לעשות זאת, עומדות בפני ישראל שתי אפשרויות:

1. **קיום שיטה של הגנה קבוצתית** עבור כל האריתראים והסודנים, המבטיחה כי יישמרו ויקוימו זכויותיהם החברתיות והכלכליות.
2. **בדיקת בקשות מקלט ברמה הפרטנית**, על ידי הקמת מנגנון חדש, מקצועי, שקוף והוגן, שייבחן בקשות מקלט באופן אובייקטיבי ומקצועי.

למרות היותה אחת מיוזמות אמנת הפליטים של האו"ם משנת 1951 ובין המדינות החתומות עליה, ישראל אינה מקיימת הליכים לבדיקת בקשות מקלט לאריתראים וסודנים. לפי מרכז המחקר והמידע של הכנסת (אוגוסט 2012) "כיום, ישראל היא המדינה המפותחת היחידה שמשתמשת בהגנה הקבוצתית הזמנית כתחליף למתן מעמד פרטני ולמתן מקלט". צריך להדגיש, כי הגנה זו הניתנת לאריתראים וסודנים, הינה הגנה מפני גירוש בלבד ואינה כוללת זכויות אחרות כלשהן. בעוד שבמדינות אחרות בעולם מקובל כי הגנה כזו כוללת גם זכויות חברתיות וכלכליות.

מומחים בינלאומיים כגון נציבות האו"ם לפליטים וארגון HIAS מעריכים, כי למשרד הפנים אין כיום כישורים או יכולת לבדוק בקשות מקלט של אריתראים וסודנים, ואין בו מנגנון בלתי תלוי כמו גם תרבות ארגונית, שיכולים להבטיח שהבדיקה תיערך באופן הגון וראוי.

הפתרון: יש לאפשר למבקשי המקלט לעבוד באופן חוקי

המדיניות הנוכחית, המתנערת מחד מאחריות לשירותים חברתיים ומונעת ממבקשי המקלט אפשרויות פרנסה סבירות דוחקת אותם לעוני ולמצוקה ומעצימה את מצוקת כלל התושבים. התוצאה הנה ריכוזים של מבקשי מקלט באזורים מוחלשים, שבהם מבקשי המקלט יכולים להרשות לעצמם למצוא מחסה. הצטופפותם במקומות אלה מוסיפה על מצוקת התושבים הותיקים השוררת בהם ממילא.

התחייבותה הזמנית של המדינה בפני בית המשפט להימנע ממתן קנסות למעסיקים אינה הולמת מדינה דמוקרטית ומשרתת מעסיקים פוגעניים, המנצלים את היעדר רישיון העבודה ואת חולשתם של מבקשי המקלט.

הענקת רישיונות עבודה למבקשי מקלט הנמצאים בישראל יכולה לסייע בפיזורם במקומות עבודה שונים ברחבי הארץ, תקדם העסקה שוויונית והוגנת המיטיבה עם כלל ציבור העובדים בישראל ותתרום מניעת ההידרדרות לפשע, הנובעת מקשיי הישרדות ומעוני. באופן זה יכולה ממשלת ישראל לתת מענה מידי לחלק מן המצוקות הן של מבקשי המקלט והן של תושבי השכונות שבהן מרוכזים מבקשי המקלט, ולהגן על זכויותיהם של כלל העובדים במשק.

הפתרון: יש לאפשר למבקשי המקלט נגישות לשירותי בריאות, רווחה וחינוך

רוב המדינות המפותחות, המבצעות הליכי בדיקת בקשות מקלט, נוהגות להבטיח את זכויותיהם החברתיות והכלכליות של מבקשי המקלט בזמן תהליך הבדיקה, באופנים שונים. לא כך בישראל, שאינה מעניקה למבקשי המקלט זכויות כלשהן.

בידי שר הבריאות סמכות חוקית להעניק למבקשי מקלט, בהיותם חסרי מעמד בישראל, שירותים מכוח חוק בריאות ממלכתי. בנוסף, קיימת לשר הרווחה הסמכות להעניק שירותי רווחה בהיקף ובתנאים שימצא לנכון. הזכות לחינוך אמנם מוקנית לילדי מבקשי מקלט באופן מוגבל, אך מימושה לוקה פעמים רבות בחסר ובאפליה. יש להשוות את תנאי הלימוד ורמת הלימודים לאלה של כל ילד אחר בישראל.

הפתרון: יש להשקיע משאבים נוספים בשכונות דרום תל אביב ואזורים מוחלשים הסובלים עשרות שנים מהזנחה מצד הרשויות

כאמור, העדר זכויות משפיע ישירות על מבקשי המקלט אך גם על שכניהם וסביבתם. יש להפנות משאבים לחינוך, לרווחה, לבריאות, לתשתיות, לתחבורה ולדיור לרווחת כלל התושבים המתגוררים בשכונות המשותפות. התערבות ממשלתית זו תקל על מצוקתם של התושבים, ישראלים ומבקשי מקלט גם יחד, ותסייע בהפחתת הנטל על האזורים המוחלשים עקב השתקעות מבקשי מקלט בקרבם.